

УДК 378.016:[37.091:005]

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**Новгородська Ю. Г.**

Стаття присвячена розгляду такої актуальної проблеми, як формування сучасного менеджера. Спираючись на різні підходи до цього питання, автор вважає, що серед складових характеристик менеджера особливе місце належить його конкурентоспроможності. У статті подано загальну характеристику конкурентоспроможності менеджера і визначено її роль у діяльності організації у сфері освіти. Автор зазначає, що конкурентоспроможний менеджер повинен володіти не тільки професійною компетентністю, правовими, інформаційними знаннями, але бути здатним діяти в умовах ризику, генерувати нові ідеї, якісно організувати інноваційну діяльність, володіти лідерськими якостями, прагнути до особистісного розвитку та сприяти розвитку своїх підлеглих. Такий менеджер повинен стати ключовою фігурою модернізації сучасної освіти.

Ключові слова: менеджер, конкурентоспроможність, професійний та особистісний аспекти конкурентоспроможності, модернізація сучасної освіти.

Статья посвящена рассмотрению такой актуальной проблемы, как формирование современного менеджера. Опираясь на различные подходы к этому вопросу, автор считает, что среди составляющих характеристик менеджера особое место принадлежит его конкурентоспособности. В статье представлена общая характеристика конкурентоспособности менеджера и определена ее роль в деятельности организации в сфере образования. Автор отмечает, что конкурентоспособный менеджер должен обладать не только профессиональной компетентностью, правовыми, информационными знаниями, но быть способным действовать в условиях риска, генерировать новые идеи, качественно организовывать инновационную деятельность, владеть лидерскими качествами, стремиться к личностному развитию и способствовать развитию своих подчиненных. Такой менеджер должен стать ключевой фигурой модернизации современного образования.

Ключевые слова: менеджер, конкурентоспособность, профессиональный и личностный аспекты конкурентоспособности, модернизация современного образования.

The article covers a critical issue of the formation of modern manager. Grounding the research on different approaches to this subject, the author makes an assumption that among the manager's attributes a special place belongs to the competitiveness. The article presents the general characteristics of manager's competitiveness and determines its role in the establishment's work in the sphere of education. The author points out that a competitive manager must not only demonstrate professional competence and knowledge in various fields, but also be able to operate in precarious environments, generate new ideas, organize innovative activities, exhibit leadership qualities, strive for personal growth and promote the development of their subordinates. Managers of this kind would become key figures in modernizing contemporary education.

Key words: manager, competitiveness, professional and personal aspects of competitiveness, modernization of contemporary education.

Постановка проблеми дослідження. В умовах швидкозмінних соціально-економічних перетворень, загострення конкуренції в глобалізованому світі в усіх сферах суспільного життя все більшого значення набуває якісна професійна підготовка управлінських кадрів. Як відомо, наявність професійних управлінців – це головна умова ефективної роботи ділового суспільства у будь-якій державі. Все це обумовлює необхідність забезпечення гарантованої якості вищої освіти, формування конкурентоспроможних менеджерів, які є носіями духовного, інтелектуального

й культурного потенціалу країни, що детермінує розвиток українського суспільства і сьогодення, і майбутнього.

Теоретична та практична значущість проблеми формування конкурентоспроможного менеджера освіти зумовлена необхідністю подолання *низки суперечностей* між:

- об'єктивною потребою суспільства в підготовці конкурентоспроможного на ринку праці соціально та професійно мобільного менеджера, готового до постійного професійного вдосконалення, та недостатньою розробкою теоретичних засад організації освітнього процесу в сучасних ВНЗ, що забезпечують формування в майбутніх менеджерів конкурентоспроможності;
- теоретичним осмисленням проблеми формування конкурентоспроможності майбутніх менеджерів і недостатнім характером її практичного розв'язання в умовах професійної підготовки;
- необхідністю визначення конкурентоспроможності як одного з компонентів професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти і відсутністю її в переліку компетенцій випускника вищого навчального закладу;
- необхідністю формування в майбутніх менеджерів конкурентоспроможності й невизначеністю педагогічних умов, що сприяють ефективності досліджуваного процесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що останнім часом як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники виявляють підвищений інтерес до питання конкуренції та конкурентоспроможності (С. Бандура, Д. Богиня, О. Бугуцький, В. Васильченко, О. Грішнова, Г. Дмитренко, М. Долішній, Т. Заяць, Г. Купалова, Е. Лібанова, В. Онікієнко, М. Семикіна, О. Яременко та ін.).

Психологічні аспекти розвитку та становлення конкурентоспроможності фахівців репрезентовано в розвідках таких науковців, як: Л. Галаган, Л. Лазаревої, Л. Мітінюї, Н. Мухамеджанової, І. Саратцевої та ін.

У контексті проблем педагогіки професійної освіти процес формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців розкрито в соціальному, економічному, організаційному й педагогічних аспектах, що висвітлено в студіях В. Андреева, С. Батишева, В. Безрукової, О. Бєляєва, Г. Ібрагімова, О. Мельничук, Н. Ничкало, Ф. Туктарова та ін.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні сутності базового поняття дослідження – конкурентоспроможності менеджера освіти.

Виклад основного матеріалу. Ключовою фігурою управління є менеджер, тобто фахівець, який обіймає постійну посаду та має повноваження у сфері прийняття рішень із конкретних видів діяльності організації, що функціонує у ринкових умовах.

На основі наукового аналізу літератури ми з'ясували, що "менеджер" – це:

- управлінець або спеціаліст з управління в сучасних умовах, особливим видом продукції якого є рішення (Б. Гаєвський) [6, с. 55];
- член організації, який здійснює управлінську діяльність та виконує управлінські завдання (О. Виханський) [5, с. 23];
- фахівець, який має високий рівень професійної підготовки, здатний свідомо змінюватись і розвиватись, творчо збагачувати свою професію, підвищувати інтерес до результатів своєї роботи (В. Берека) [3, с. 25];
- фахівець, який професійно здійснює керівництво організаційною системою та персоналом навчального закладу в межах посадових інструкцій на різних рівнях управління (В. Гладкова) [7].

Виникає необхідність підготовки менеджера нового типу, конкурентоспроможного, який володіє основами науки управління, сучасними інформаційними технологіями, здатний прогнозувати й передбачати результати управлінської діяльності. Конкурентоспроможність як новий якісний стан професіонала можна віднести до стратегічних цінностей, що сприяють упорядкуванню всієї системи життєдіяльності організації.

Дослідниця О. Мялкіна зазначає, що конкурентоспроможність доцільно розглядати як інтегральну якість особистості, що синтезує розумові й фізичні здібності людини, інтереси й удосконалення в предметних галузях діяльності, соціальні та професійні установки, духовні потреби, професіоналізм діяльності, вищий рівень загального й культурного розвитку, вольові якості, професійну стійкість і адаптивність [9].

Ю. Андреева вважає конкурентоспроможність проявом особистісних і професійних якостей фахівця, здатного до самовизначення як у житті, так і в професійній діяльності [1, с. 68]. Йому притаманне почуття гідності, він бере на себе відповідальність за ризиковане рішення, має власну життєву позицію, свою лінію поведінки у житті. У нього незалежність суджень і дій поєднується з усвідомленням особистої та професійної відповідальності.

Важливе значення для теорії та практики формування конкурентоспроможності фахівця має дослідження Е. Хайрулліної, яка розглядає даний феномен як динамічну відкриту систему, що розвивається на основі особистісної програми самовизначення й саморозвитку й дає можливість випускнику ВНЗ ефективно адаптуватися у світі праці [10].

За переконанням Т. Андріяко, сутність конкурентоспроможності полягає в тому, щоб розглядати її як складну, багаторівневу інтегральну властивість, яка дозволяє особистості, відповідно до її індивідуальних здібностей, інтересів і потреб, брати участь і отримувати переваги в конкурентних відносинах в обраній для себе сфері професійної діяльності [2, с. 112].

У дослідженнях В. Мезінова конкурентоспроможність визначається як системне, багаторівневе особистісне утворення, що, пронизуючи всі сфери життя людини, може виступати фактором активізації її життєдіяльності та стає важливим метафункціональним орієнтиром навчального процесу й забезпечує перевагу в педагогічній діяльності в умовах соціальної конкуренції [8]. До особистісних якостей, що характеризують концепт "конкурентоспроможності", вчений відносить: мобільність, адаптивність, комунікативність, самостійність, цілеспрямованість, ціннісні орієнтації та установки, соціальну пам'ять, критичне мислення, здатність до самопізнання, саморозвитку, самоосвіти, соціальну рухливість.

Заслуговує на увагу дослідження М. Варій. Розглядаючи конкурентоспроможність особистості, учений виділяє три основні типи фахівців: "динамічні особистості", "статичні особистості", "варіабельні особистості". До першого типу М. Варій відносить спеціалістів, які здійснюють постійне вдосконалення своєї діяльності й основні зміни в організації; прагнуть до швидкого професійного зростання, думають про власну кар'єру й виявляють зацікавленість у розвитку організації. До другого типу належать фахівці, які здатні до удосконалення, але роблять це вкрай повільно, в основному спираючись на навички, які вони найбільш міцно засвоїли. Їх діяльність більшою мірою пов'язана з виконанням дій, що відповідають кваліфікованим навичкам. Третій тип – це фахівці, які здатні вдосконалюватися, однак роблять це або в кризових ситуаціях, або в результаті істотного тиску на них обставин, або їх кваліфікація вдосконалюється в досить вузькій сфері діяльності [4].

Нам імпонує визначення феномена "конкурентоспроможність менеджера", дане В. Хапіловою, яка трактує його як систему психологічних характеристик, що забезпечує швидку адаптацію менеджера до менеджерської діяльності, його здатність виконувати цю діяльність на найвищому рівні професіоналізму, а також готовність започатковувати й реалізовувати нові, оригінальні, перспективні напрямки діяльності і розвитку організації та мобілізувати персонал організації на їх виконання, створюючи при цьому необхідні умови для задоволення потреб як організації, так і персоналу [11, с. 146].

З позицій структурно-функціонального підходу конкурентоспроможність менеджера ми розглядаємо як складне особистісне утворення, складовими якого є: мотиваційно-ціннісний, операційно-діяльнісний і рефлексивно-оцінний компоненти.

Мотиваційно-ціннісний компонент передбачає систему ціннісних орієнтацій, мотивів і потреб менеджера в самоактуалізації, самоствердженні, самовираженні, які не тільки актуалізують цілеспрямоване використання менеджером своїх професій-

них знань, але й відображають його психологічну готовність до постановки нових завдань, інноваційної діяльності, стратегічного усвідомлення можливих перспектив.

Операційно-діяльнісний компонент включає: систему професійно орієнтованих знань, на основі яких систематизуються та узагальнюються результати індивідуального досвіду управлінської діяльності, формується готовність менеджера отримувати й переробляти інформацію та використовувати її в професійній діяльності; уміння й навички пізнавального, комунікативного та регулятивного характеру, які визначають успішність конкурентоспроможної поведінки менеджера.

Рефлексивно-оцінний компонент включає способи здійснення систематичного контролю, аналізу результатів діяльності та орієнтацію на адекватну самооцінку, самоорганізацію себе, свого стану – внутрішніх психічних актів, свого цілісного "Я" (особистісна рефлексія) та через осмислення (аналіз) людиною особистості та діяльності партнера по спільній діяльності, взаємовідображення суб'єктами один одного (міжособистісна рефлексія).

Сутнісна характеристика кожного зі структурних компонентів конкурентоспроможності дозволяє розкрити взаємозв'язок між ними, визначити роль кожного в управлінській діяльності менеджера.

Отже, аналіз наукової літератури зумовив визначення ключового поняття дослідження – конкурентоспроможність менеджера, що розуміється як багаторівневе інтегральне особистісне утворення, котре характеризується сукупністю ціннісних орієнтацій, особистісно й професійно значущих якостей, базових знань, умінь та навичок, що забезпечує швидку адаптацію фахівця до навколишнього світу, його готовність успішно виконувати управлінську діяльність за найвищими стандартами, а також здатність генерувати нові, оригінальні ідеї, аргументувати їх важливість для соціального, професійного та особистісного розвитку і створювати умови для їх ефективного втілення.

Література

1. Андреева Ю. В. Развитие конкурентоспособности студентов-журналистов. *Педагогика*. 2006. № 5. С. 67–70.
2. Андріяко Т. Ю. Педагогічна сутність і структура конкурентоспроможності фахівця. *Вісник Черкаського університету*. Сер. "Пед. науки". 2010. Вип. 189. Ч. 2. С. 110–116.
3. Берега В. Забезпечення якості освітньої підготовки майбутніх менеджерів освіти. *Педагогічний дискурс*. 2014. Вип. 16. С. 23–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/reddysk_2014_16_6.
4. Варій М. Й. Психологія особистості: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
5. Виханский О. С., Наумов А. И. Менеджмент: учебник. 3-е изд. Москва: Гардарики, 2001. 528 с.
6. Гаєвський Б. А. Основи науки управління: навч. посіб. Київ: МАУП, 1997. 112 с.
7. Гладкова Ю. М., Федотова Ю. В. Функції управлінської діяльності менеджера освітньої установи URL: <http://nbuv.gov.ua/>
8. Мезинов В. Н. Подготовка конкурентоспособного учителя в вузе: монография. Елец: ЕГУ им. И. Бунина, 2007. 166 с.
9. Мялкина Е. В. Сущность и структура конкурентоспособности будущих специалистов. *Наука и школа*. 2010. № 4. С. 114–116.
10. Хайруллина Э. Р. Системная ориентация проектно-творческой деятельности на саморазвитие конкурентоспособности студентов инженеров-технологов. Казань: Центр инновац. технологий, 2007. 345 с.
11. Хапілова В.П. Конкурентоздатність особистості як предмет психологічного дослідження. *Психологічний вісник: зб наук. праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка; Ніжинський держ. пед. ун-т ім. М. Гоголя*. 2003. Вип. 1. С. 144–148.